

Vasile MALANEȚCHI

Vasile Vasilache și scrierile sale: câte ceva din povestea receptării

V.M. – istoric literar și publicist, ex-director general al Muzeului Național de Literatură „Mihail Kogălniceanu”, actualmente șef al Secției literatură a acestei instituții. Membru al Uniunii Scriitorilor, al Uniunii Artiștilor Plastici și al Uniunii Jurnaliștilor din Moldova. Semnează articole, studii și cărți privind trecutul cultural-literar-artistic, este preocupat de cunoașterea, punerea în valoare și salvagardarea patrimoniului cultural.

Intrat în literatură pe deplin matur, „la vârsta când se scrie proza” (Ion C. Ciobanu), Vasile Vasilache a străbătut din mers redutele criticii, înarmat cu cele câteva cărțuli de proză scurtă (*Trișca* și *Două mere țigance* sunt două dintre acestea, editate în 1960 și, respectiv, 1964). În această fază de început, cronica presei a înregistrat trei recenzii la numitele apariții editoriale: în prima, semnată de tânărul critic literar Mihai Cimpoi, se semnala intrarea cu succes a lui Vasile Vasilache în literatura pentru copii (Cimpoi 1961); în a doua, aparținând lui Gheorghe Chira, deși se atestau și oarecare „lipsuri în compoziție, acțiuni nemotivate și chiar neglijențe stilistice”, se constata că „autorul volumului *Două mere țigance* se anunță ca unul din prozatorii cei mai talentați din generația tinerilor” (Chira 1964); în fine, în a treia, a lui Haralambie Corbu, după ce autorul era caracterizat ca „un scriitor înzestrat cu spirit de observație, pătrunzător și fin”, se susținea că *Două mere țigance* „se înscrie printre realizările prozei scurte din vremea de la urmă” și că „marchează pentru V. Vasilache adevăratul început de cale pe meleagurile adevăratei literaturi” (Corbu 1964).

Referințele la scrierile din perioada incipientă ale lui Vasile Vasilache au fost, deci, în fond,

cât se poate de favorabile. Or, în cazul lui, piatra de încercare – con-
tendentă, cum se va dovedi un pic mai târziu – avea să o constituie
romanul *Povestea cu cocoșul roșu*. Inițial, acesta a văzut lumina tiparului
în numerele 9 și 10 din 1965 ale revistei „Nistru”. În baza acestei ver-
siuni, aproape concomitent cu apariția în volum a romanului, în presa
literară de la Moscova s-au publicat două articole despre *Povestea cu
cocoșul roșu*: recenzia *O poveste pentru adulți* semnată de G. Levinson
(„Družba narodov”, nr. 5, 1966) și o notă de lectură a prozatorului Ion
C. Ciobanu intitulată *Un basm? Nu, nu e deloc un basm!* („Literaturnaia
gazeta”, nr. 93, 9 august 1966). Cu mici observații critice, neesențiale
în raport cu fondul de bază al aprecierilor, și aceste referințe au fost
favorabile scriitorului moldovean.

Între timp, romanul *Povestea cu cocoșul roșu* a apărut și în volum, editu-
ra „Cartea moldovenească” având grijă să indice la finele textului anii
când s-a redactat lucrarea („Sfârșitul părții întâi. 1963-1964”), când a
fost dată la cules (28 februarie 1966) și când a obținut „bunul de tipar”
(31 mai 1966).

Tirajul de 15 000 exemplare a asigurat accesul larg al cititorului la
această pânză epică de o factură nouă în peisajul prozei din Moldova.
În *Povestea cu cocoșul roșu*, critica literară a identificat o „altă dimensi-
une a caracterului popular și altă viziune artistică asupra vieții satu-
lui moldovenesc, net deosebită atât de cea lirico-poetică din proza lui
I. Druță, cât și de cea epico-evocativă din proza lui I. C. Ciobanu” (Ga-
vrilov 1984) și, în același timp, a depistat o serie de însușiri „diametral
opuse descriptivismului, cronicii jurnalistice și sociologice, care au în-
florit până acum” (Cimpoi 1966). Altfel spus, *Povestea cu cocoșul roșu*
se înscria perfect în tendința – marcată și de alte romane apărute în
aceeași perioadă de timp (Ion Druță *Balade din câmpie*; Aureliu Busu-
ioc *Singur în fața dragostei*; Vladimir Beșleagă *Zbor frânt*) – de înnoire
și modernizare, pe care o cunoștea genul respectiv în Moldova, în con-
sens cu evoluția prozei artistice contemporane.

Opinii pertinente pe marginea romanului *Povestea cu cocoșul roșu* au
lansat și participanții la Simpozionul consacrat problematicii romanu-
lui din Moldova, ce s-a desfășurat la Chișinău în perioada 9-10 iunie
1966 și la care au luat parte și specialiști de la Moscova. L. Gherasimov,
bunăoară, găsea că în contextul prozei autohtone din Moldova, unde

se contura un drum nou, „romanul lui Vasilache constituie o apariție justificată” și că „Vasilache a amestecat elemente realiste cu altele iluzorii. Și încercarea unora de a-i măsura povestirea cu rigla logicii nu este fericită” (Gherasimov 1966). În cadrul discuției care, așa cum rezultă din textele și relatările date publicității, a fost cât se poate de incitantă, și-a exprimat tranșant punctul de vedere asupra romanului *Povestea cu cocoșul roșu* și prozatorul Ion Druță care, apreciind pozitiv în fond scrierea colegului său, a atras atenția asupra unor „lucruri foarte cețoase” – pe care le-a calificat drept „negative nedevolate” – considerând că limpezirea acestora ține de obligația autorului (Druță 1966).

Între timp, a apărut și partea a doua a romanului *Povestea cu cocoșul roșu* în revista „Nistru”, nr. 11-12 din 1971 și nr. 1 din 1972, ce a reconfirmat în ochii celor mai mulți dintre cititori opinia despre Vasile Vasilache ca prozator original și de real talent, dar l-a și expus, în același timp, unor abordări dure din partea cerberilor ideologici desemnați de factorii de decizie din conducerea superioară de partid să supravegheze aplicarea în artă a principiilor realismului socialist. Au excelat, în deosebi, autori de serviciu serviabili ai doctrinei marxist-leniniste ca Mihail Dolgan (Dolgan 1973), Ion Racul și Valeriu Senic (Racul & Senic 1973)¹. Criticii virulente a fost supusă mai ales partea a doua a romanului, publicată în varianta de revistă. Întrucât articolul semnat de criticii literari I. Racul și V. Senic a fost inserat în revista „Comunistul Moldovei”, organul de presă al comitetului central al partidului, faptul respectiv a condus direct la ostracizarea scriitorului, care a și fost pus, pentru o bună perioadă de timp, în indisponibilitate în calitatea lui de prozator, autor de scrieri originale. Drept consecință, în anii următori Vasile Vasilache se va consacra preponderent traducerilor, iar romanul *Povestea cu cocoșul roșu* va ieși de sub tipar, în versiunea completă, abia în faza de început a restructurării gorbacioviste, în volumul *Scrieri*, editat în 1986.

Întrucât spațiul rezervat acestui text nu ne permite să trecem în revistă întregul dosar al interpretărilor, ne vom limita la punctarea doar a câtorva idei de ordin mai general.

1. Istoria receptării critice a scrierilor lui Vasile Vasilache poate fi delimitată, convențional, desigur, în trei perioade:

- a) deceniul abordărilor obiectiv-constructive (1961-1971), în care aparițiile editoriale ale scriitorului au fost prezentate, în temei, în plan pozitiv;
- b) anii 1972-1985, în care, cu mici excepții, în presa de la Chișinău, proza lui Vasilache este abordată de pe poziții ideologice sociologist-vulgare, fapt ce a condus la ostracizarea scriitorului. Pentru a supraviețui fizic și a-și ajuta familia cu cele necesare în viața de toate zilele, acesta s-a văzut nevoit să renunțe la scrierea unor creații literare proprii în favoarea efectuării traducerilor din alte limbi;
- c) cu începere din 1986, anul apariției volumului antologic de proză, prefătat de Mihai Cimpoi, are loc propriu-zis reabilitarea lui Vasile Vasilache ca scriitor și repunerea creației sale în circuitul literar-artistic. Schimbarea de atitudine în abordarea problematicii social-culturale în ansamblu s-a produs în contextul general al cursului spre deschidere și restructurare, inițiat de partidul comunist sovietic sub conducerea noului secretar general al PCUS; modificarea respectivă de optică s-a răsfrânt benefic și asupra abordării în critica literară de la Chișinău a operei lui Vasile Vasilache.

2. Creația literar-artistică a lui Vasile Vasilache nici pe departe nu se reduce la romanul *Povestea cu cocoșul roșu*. S-a estimat că respectiva scriere nici nu este opera lui cea mai valoroasă din punct de vedere estetic, astfel că moștenirea literară a lui Vasile Vasilache trebuie abordată fără stereotipuri și în integralitatea sa.

3. Cu începere de prin 1989, opera lui Vasilache trece Prutul, constatăndu-se că prin cele mai bune scrieri ale sale este perfect compatibilă cu proza artistică din stânga Prutului.

4. Vasile Vasilache a fost o personalitate fascinantă, care s-a manifestat exemplar pe multiple arii ale spiritualității, de aceea urmează să fie tratat ca un fenomen complex, ținându-se cont de multilateralitatea preocupărilor lui intelectuale în aria culturii și artei.

5. Pentru a înlesni cercetarea și a asigura studiul în profunzime al moștenirii literare vasilachiene, se impune elaborarea unei bibliografii complete a operei acestuia, deopotrivă inventarierea în totalitate a scrierilor despre personalitatea, viața, activitatea și creația lui literar-artistică².

Volubil, binevoitor și predispus mereu spre comunicare/cuminecare, înzestrat din naștere cu harul deosebit al elocinței, al rostirii cursive și firești a vorbelor, în pas logic cu mersul natural al cugetului și cu fuga uneori năvalnică a gândului, neîmpiedicat de niciun fel de opreliști de ordin fiziologic în expunerea frământărilor, ideilor și sentimentelor, ca nimeni altul dintre oamenii de litere din generația sa, Vasile Vasilache a întru chipat/întruchipează în cel mai autentic mod spiritul locului și vivacitatea, felul de a fi și de a se manifesta al omului din această parte a întregului românesc. Înțelept și nefuriș la mânia, cumpătat din fire, stăpânind o limbă vie, plămădită și vorbită răstimp de secole în spațiul rural basarabean, o limbă pe care a cultivat-o cu grijă spre a o feri de suprapunerile ce ne-au invadat masiv în deceniile de la urmă și a șlefuit-o prin exercițiul permanent al scrisului, astfel încât să se ajungă la făurirea unui individual stil neaoș, mlădios, croit în albia firească a graiului popular, Vasile Vasilache a înfățișat – prin prezența sa fizică, dar și prin statura-i morală și spirituală, și astfel va rămâne și peste ani – columna vie, coloana de frumusețe și demnitate ce și-a asumat misiunea de întruchipare a tot ceea ce are autentic și cu adevărat valoros limba noastră strămoșească.

Note ■

¹ Principalele acuze vehiculate în acest articol se regăsesc și în lucrarea de doctorat a lui Valeriu Senic *Despre dialectica internaționalului și naționalului în romanul moldovenesc contemporan*, susținută în 1973 la Universitatea de Stat din Moldova, sub conducerea lui I. P. Racul, candidat în științe filologice, și editată în același an la editura „Știința”, de unde rezultă că autorul principal al textului este aspirantul V. Senic, secondat de profesorul I. P. Racul, șef al Catedrei de literatură moldovenească și, concomitent, prorector pentru studii al universității chișinăuene.

² Tocmai este locul să precizăm aici că, nu cu mult timp în urmă, am reușit să adunăm într-o carte o bună parte din textele critice și exegetice publicate până la momentul respectiv cu privire la viața, activitatea și opera lui Vasile Vasilache. (A se vedea: *Vasile Vasilache – un filozof al literelor basarabene*, selecția și îngrijirea textelor Vasile și Tamara Malanețchi, coordonator Vasile Malanețchi, Chișinău, Î.E.P. „Știința”, 2017, Colecția „Personalități notorii”). Am inclus aici și câteva din interviurile acor-

date de scriitor cu diferite ocazii, precum și o serie de considerații ale sale despre sine și despre unii colegi de breaslă. Dar concepția auster-festivă a acelei cărți (și a colecției în ansamblu), precum și volumul strict limitat al ediției nu ne-au îngăduit să includem între copertele sale întregul material selectat ce ar fi acoperit, trebuie să recunoaștem, spațiul tipografic al cel puțin două volume. Dar chiar și redus la jumătate, cuprinsul lucrării este în măsură să dea sama despre anvergura și complexitatea procesului de receptare prin care a trecut, de-a lungul anilor, personalitatea și opera literară ale lui Vasile Vasilache.

Referințe bibliografice

Chira 1964 = Gheorghe Chira, *Vasile Vasilache: „Două mere țigance”*, în „Moldova socialistă”, 17 iulie 1964.

Cimpoi 1961 = M. Cimpoi, *Vasile Vasilache: „Trișca”*, în „Tinerimea Moldovei”, nr. 59, 17 mai 1961.

Cimpoi 1966 = Mihail Cimpoi, *Înnoire*, în „Cultura”, nr. 26, 25 iulie 1966.

Corbu 1964 = Haralambie Corbu, *Tact și simț artistic*, în „Cultura Moldovei”, nr. 65, 13 august 1964.

Dolgan 1973 = Mihail Dolgan, *Vasile Vasilache: „Povestea cu cocoșul roșu”*, în *Marginalii critice*, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1973.

Druță 1966 = Ion Druță, *Pentru cărți sănătoase*, în „Cultura”, nr. 26, 25 iulie 1966.

Gavrilov 1984 = Anatol Gavrilov, *Reflecții asupra romanului*, Chișinău, Literatura artistică, 1984.

Gherasimov 1966 = L. Gherasimov, *Noul drum*, în „Cultura”, nr. 26, 25 iulie 1966.

Racul & Senic 1973 = Ion Racul, Valeriu Senic, *Cu povestea nu se glumește. (Încă o dată despre „Povestea cu cocoșul roșu”)*, în „Comunistul Moldovei”, nr. 5, mai 1973.